

Opettajien kulttuurikisa 2016
Novellikilpailu teemalla ”Kasvu”
II palkinnon saaja Riitta Arvilommi

Totta joka sana

Jäin linja-autosta vanhan ja uuden tien risteyksessä, ladon kohdalla. Paikka oli sama, josta olin lähtenyt kauan sitten, mutta uutta tietä ei silloin vielä ollut. Lähdin vanhaa tietä.

- Ei Mari tullu, isä naamioi kysymyksen, kun tulin tupaan.

Niin se aina teki.

- Sillä on iltavuoro, valehtelin, vaikka olin päättänyt puhua totta joka sanan.

En maininnut mitään siitä, että olin yrittänyt soittaa isälle.

Isän tukka oli ohentunut ja siiliksi leikattu mutta kasvanut aika pitkäksi. Jokin ihmeellinen vyösystemi kulki rinnan korkeudella toisesta henkselistä toiseen. Vyön soljessa luki: ”Ole valmis!” Olan partiovyö! Hurjaa. Aloin heti selittämään, että jään vain yhdeksi yöksi, koska työt alkaisivat sunnuntai-iltana. Siihen isä sanoi, että kyllä kotonakin töitä olisi.

- Mun sokerijuurikaspellot on harvennettu.

Muistin ne alkukesät. Aina oli saanut olla pellolla konttaamassa. Iltaisin oli kädet ihan rakoilla. Ola oli päässyt tuhanteen metriin päivässä, mutta minä olin jäänyt 800:aan. Pellolle piti mennä vaikka 30 asteen helteessä, jumalauta! Uimarannalta jokitörmän alta kiiri kirkkaita ääniä. Kesävieraiden.

- Sillon tarvittiin terveitä selkiä ja märkää naattia pelkäämätöntä väkeä, isä ryki.

Penni ja metri, sitä se Olalle ja minulle oli merkinnyt. Yhden kesän tienesteillä sain kasettimankan ja kahden kesän Helkaman. Ola tienasi kolmen vai oliko se neljän

kesän palkalla mopon. ”Että pääsis täältä pois”, Ola oli sanonut ja sylkäissyt eturenkaan yli.

Kuljin isän perässä saunaan. Tuntui oudolta. Pihapiiri levittäytyi ankeana. Polut navettaan, vintin tikapuille ja saunaan olivat ruohottuneet. Maitohuoneen ikkunassa oli punapilkullinen pallo kylki lommossa. Rannassa pyysin ensin päästä katsomaan Olan kämppää, mutta isä sanoi, että siinä asui viikot joku ”tyätön luakkahitsari”, joka oli sillä apumiehenä.

- Mä haluankin vaan nähdä Olan kämpän, en jäädä sinne asumaan, tinkasin.

Isä antoi periksi. Kämpässä vallitsi samanlainen sekasotku kuin ennenkin. Isä ja äiti olivat panneet Olan raivaamaan saunarakennuksen varastohuoneesta itselleen kämpän, kun Ola oli abikeväänä tullut penkkareista ihan kaatokännissä kotiin. Yläkertaan hoiputtuaan Ola oli rynnännyt ikkunaan oksentamaan. Sen oksennus oli valunut isän ja äidin makuuhuoneen ikkunaa pitkin. Ola sai kaksi vaihtoehtoa: muuttaa loppukevään ajaksi kirkolle kouluasuntolaan tai muuttaa saunalle. Ola otti asian aika raskaasti.

Vedin mielihohteesta yöpöydän laatikon auki. Siellä oli kaiken roinan seassa Kukka ja mehiläinen -kortonkipakkaus. Siihen oli kukan kuvan kohdalle Olan käsialalla kirjoitettu ”Mari” ja mehiläiselle Ola oli piirtänyt pyöreät silmälasit, jollaiset olin saanut, kun olin mennyt lukioon. Muuta kiinnostavaa ei löytynyt.

Saunassa isä kysyi, olinko kuullut Olavista. Kerroin, että Ola asui nykyisin Kööpenhaminassa ja oli käynyt kesäkuun alussa.

- Ei täällä, isä keskeytti.

Vaihdoin aihetta:

- Se on ruvennu vegetaristiks, kasvissyöjäksi.

Ola oli käydessään valistanut minua kasvisten ”vitaaliainesten runsaudesta” ja itujen c-vitamiinipitoisuuksista, jollaisia ei kuivissa siemenissä ollut. Se oli keittänyt ihme pöperöitä pikku kattiloissa koko ajan. Jätin kertomatta, kuinka Ola oli yöllä kapakkakerrokselta tultuaan löytänyt jääkaapista nakkipaketin, paistanut ja syönyt nakit ja käynyt oksentamassa ne vähän ajan päästä vessan lavuaariin.

Kun mietin, milloin viimeksi olin puhunut yhtä paljon, isä sanoi:

- Ei juurikasmaalla tartte tänäpäpäni niin kontata harventamas, kun on siirrytty monosiemenpähkylään, yksi-ituseen. Ja rikkaruahotki torjutaan kemiallisesti.

Isä heitti löylyä kiihtyvään tahtiin ja alkoi juurta jaksaa selittää uusia viljelysysteemejä ja sitä, kuinka se itse oli pysynyt keskisadon tuntumassa.

- Mutta töitä olis kyllä, niin sulle kuin Olavillekin.

Ola oli polttanut Uudenmaan maamieskoulun hakupaperit, kun ensimmäisen kerran pantiin tuli Olan saunakämpän takkaan. Ylioppilaslajaksi se oli saanut Jukon, sokerijuurikkaanharvennuskoneen. Tasan yhden kerran Ola oli sitä ajanut ennen katoamistaan.

Isä nousi lauteilta ja meni pesuhuoneen puolelle, mutta palasi heti takaisin kahden olutpullon kanssa. Kun se ojensi pulloa minulle, haistoin hengityksestä kirkkaan viinan hajun. Saunoimme vaiti, ja olin tyytyväinen, että isä ei enää udellut mitään. Ikkunasta huomasin, että joen pinta oli käynyt harmaaksi ja kiiltäväksi kuin pelti. Oli alkanut sataa. Isä heitti tasaisesti löylyä, kunnes sanoin meneväni uimaan. Isä ei koskaan uinut kuin vasta saunomisen päätteeksi.

Nautin veden viileydestä ja läheisyydestä ja annoin virran viedä. Päätin uida töyrään uimarannalle saakka, vaikka sitten pitikin uida vastavirtaan takaisin. Jutiloiden ranta

oli tyhjä, mutta niiden saunan piipusta nousi savua. Joen mutkassa tulivat näkyviin ensimmäiset lumpeet ja niiden jälkeen uimaranta.

Laiturin ja uimakoppien laudat olivat harmaantuneet. Jäin pyörimään siihen ja seurasin, kuinka töyrään yläpuolella oli ihan kirkas taivas, vaikka jokeen yhä pisaroi. Lumpeet olivat jo melkein sulkeneet kukkansa.

Siinä olin eräänä alkukesän päivänä nähnyt Marin ensimmäistä kertaa. Se oli laskeutunut töyräältä vaaleanvioletissa froteeponchossa ja aurinkolasit silmillä. En silloin tiennyt, kuka se oli, mutta illalla se oli tullut pyytämään äidiltä viilinsiementä. Siinä oli heti kuullut Marin lievän ässävian ja sen, että se oli Helsingistä.

Siitä lähtien Mari oli käynyt joka päivä iltalypsyn jälkeen hakemassa maitoa. Se oli ilmestynyt aina samaan aikaan tien mutkasta. Ola kutsui sitä selän takana kääpiöksi mutta piti silmällä tien mutkaa niin kuin minäkin. Siihen me aina saatoimme tai jompikumpi saattoi Marin loppukesän pimeinä iltoina.

Isän valkoinen ruho loisti saunan kuistin lampun alla, kun uin takaisin.

- Sun seuraks, se sanoi ja kömpi perässä lauteille.

Emme kuitenkaan enää puhuneet juuri mitään, ja luulin jo, että puheet olisivat siinä.

Tuvassa isä levitti eteeni Lopen lehden Aldo Moron sieppaajien tuomiota käsittelevän aukeaman kohdalta. Se avasi radion. Sieltä tuli Ankkurit ylös, ja isä alkoi rummuttaa keskisormilla pöydänreunaa vasten. Siitä huomasin, että se oli vähän humalassa. Sitten se alkoi rahdata ruokakomerosta syötävää ja paistaa perunoita. Isot kananmunat se löi rikki paistinpannun reunaan marssin tahdissa. Hitto, miten kovaa radio huusi!

Syömisen jälkeen kapusin vinttiin Olan ja minun entiseen huoneeseen. Isä jäi kuuntelemaan Lauantain toivottuja. Otin tuolin, nousin sille ja avasin yläkomeron oven. Siellä oli uimaräpylöitä, sulkapalloverkko ja rikkinäinen koronakeppi ja -nappuloita ja muuta vanhaa roinaa ihan sekaisin. Komeron alapohjan sai irti, ja sen alla oli kaikki tavarat järjestyksessä. Löysin vihkon DX-kuuntelukorttien päältä.

Se oli ihan tavallinen sininen vihko, ja siinä luki päällä kahdet nimikirjaimet: O.H. ja P.H., ja niiden yläpuolelle oli tekstattu kosmoskynällä Löytöretkivihko. Sivujen ylälaidassa oli aina vuosiluku ja sen vieressä päivä ja kuukausi. Kesät olivat täynnä merkintöjä: ”1956 7. heinäkuuta Kultahilekivi: kylki täynnä kultaa. Pituus 10 cm, leveys 6 cm. Hiekkakuopan kentän vieressä. Löytäjä Ola.” Tai minun löytöni: ”1957 14. elokuuta Hiiren kallo: valkoinen. Maakellari. Löytäjä Pauli.” Olin laittanut kallon pieneen lasipulloon ja pitänyt sitä parhaana aarteena. Ola oli kadehtinut sitä, kunnes oli samana kesänä löytänyt motocrossradan vierestä ruohikosta hienon, punaisen lokasuojan.

Kävin pitkäksi vanhaan hetekaani, jonka verkko antoi kivasti myöten. Selasin vihkoa kauan. Loppupuolella Olan merkinnät vähenivät ja minunkin aarteeni laimenivat. Sitten nukahdin.

Heräsin siihen, että isä mölysi jotain ovella. Se rojahti istumaan tuoliin, jonka olin jättänyt kaapin oven eteen, ja tuijotti minua.

- Oliko niillä? isä kysyi karhealla äänellä.

Isä oli kyllä aika kännissä.

- Mitä?

- No, suhre? isä sanoi silmät viiruina.

- Keillä?

Olin ihan pihalla.

- Äirillä ja sillä rapumiähellä, isä työnsi sanoja ulos suusta ja hengitti raskaasti.
- Kellä helvetin rapumiehellä?

Sitten hämärästi muistin miehen, jolle isä oli maatilamatkailun päättymisen jälkeen aina heinäkuun lopulla vuokrannut parakkia. En koskaan nähnyt miestä, mutta Marin mukaan se oli niitten isän ravustuskaveri.

- Mitä? Oliko? Vai onko äiti kieltänyt kertomasta? isä tinkasi.

Se ei enää malttanut naamioida kysymyksiä.

- Ei se ole kieltänyt mitään. Ei äiti ole sellanen, sanoin ja nousin.
- Mitä?

Olikohan isällä kuulo huonontunut?

- Mä menen nyt kuselle, sanoin.

Kun tulin takaisin, isä työnsi kouraani jonkin vanhan postikortin. Siinä oli lumpeiden kuvia, ja se oli osoitettu äidille. Korttiin oli kirjoitettu kauniilla käsialalla: ”Älä unohda täysikuuta joen yllä – se on yksi kauneimmista milloinkaan näkemistäni.” Alla luki ”Ramilta”.

- Mitä tää nyt todistaa? Vähän kaunosielu mies, ei muuta, sanoin.
- Ei menny kun kaks viikkoo tästä, kun äiti lähti. Se oli ottanu sen pahvisen hattulaatikon, mikä sillä oli ollu häistä asti, sen missä on vesilintujen kuvia ja yksi sauma teipattu maalarinteipillä. Se kyllä soitti Helsinkistä Inkerin luata ja kerto, että meidän avioliitto on ohi eikä se tule kotio enää, isä selitti ja pyyhki välillä nenää paidanhihaan. – Vähän mä olin jotain aavistellu, kun se yhren sisävesiristeilyn jälkeen rupes oleen entistä hiljasempi. Sehän aina risteili Inkerin kanssa. Ajattelin. Tai ei mitään. Rapumiästä ei sen koommin näkyny.

Kun kuuntelin ja katsoin isää, yhtäkkiä tajusin, etten muistanut isän koskaan

käyneen meidän huoneessa. Tai tietysti se oli käynyt mutta en muistanut isän tulleen juttelemaan.

- Mä en usko, että äiti minkään rapumiehen takia lähti, sanoin.
- Jaa, no en tiärä sitten. Ei äiti sulle tai Olaville ole mitään kertonu?
- Olasta en tiedä, mutta mulle se sano kerran, että se pitkästy täällä. Se viihtyy

nyt hyvin siellä kirjastossa.

Isä kohensi ryhtiä ja yritti näyttää selvältä. Sitten se sanoi hiljaisemmalla äänellä:

- Muistakko, kun katsottiin ensimmäistä kuulentoo Jutiloiden kanssa? Istuttiin tuvassa puolikaarella telkan eressä. Ja äitis vaan luki kirjaa!

Muistin sen. Jutilan Aili oli koko ajan hokenut: ”Kattokaa ny! Kattokaa ny!” Ola oli ilmeilnyt Ailin selän takana, matkinut sitä vielä koko seuraavan päivän ja kiekaissut, kun oli nähnyt jonkin karahkan maassa: ”Kattokaa nyt!” Olan oli joskus vaikea niellä asioita.

- Sulle otti sitte se avioero koville, yritin sanoa jotain.

Isä oli hiljaa aika kauan ja hengitti omituisesti.

- Kun ei oo juttukaveria. Sääkin muutit navetanylisille!

Sen isä melkein huusi. Selitin, että muutin, koska kotona oli radioaaltoja vaimentava peltikatto. Olin silloin niin innostunut DX-kuuntelusta, että kuuntelin aina öisin eri maiden radioasemia. Se oli hienoimpia muistojani niistä ajoista. Ja olihan oma kämpä sitten kätevä, kun aloin olla Marin kanssa.

- Otakko ryypyn? isä kysyi ja nousi.
- Sun seuraks.

Se nauratti isää. Kello oli puoli kaksi, eikä yhtään väsyttänyt.

Seuraavana päivänä heräsin kahdeltatoista vailla krapulaa, vaikka olimme aika lailla ottaneet läpi yön. Jossain vaiheessa isä oli halunnut saunoa uudestaan ja olimme painuneet rantaan. Sade oli lakannut ja joki höyrysi. Isä lisäsi puita kiukaan pesään ja alkoi puhua kiihkeään sävyyn terroristeista. Mietin, yhdistikö isä Olan terroristeihin jotenkin.

Sitten aloin kertoa isälle jibarointiaaneista. Taisin olla aika kännissä. Isää eivät kiinnostaneet niinkään jibarojen uskonto ja rituaalit, jotka minusta olivat hohdokkaita. Se innostui, kun kerroin, miksi jibarot eivät mielellään ui. Jibarot pelkäävät veden-demonin kosketusta niin paljon, että tyytyvät joessa kahlaamiseen ja silloinkin ne virittävät narun lantion ympäri ja sitovat kalun sen avulla alavatsaan kiinni.

- Ne pelkää, että niiltä menis mieskunto, jos demoni koskis siihen veden alla, valistin.

Sitten kerroin Rafael Karstenista ja siitä, kuinka se saavutti jibarojen luottamuksen: Ystävällisellä puheella ja lahjoilla. Naisille lasihelmiä ja miehille Kauhava-puukkoja. Olin antanut tulla kaikki, mitä muistin Karstenin tutkimusmatkoista Ecuadorissa. Sitä isä oli ihmetellyt, että intiaanit liikkuvat pilkkopimeässä viidakossa niin, että niillä on hehkuva kekäle kepin nokassa ja sillä ne huitovat vaaralliset käärmeet pois.

Isä ei ollut lakannut utelemasta tekemisistäni, ja kerroin, että olen opiskellut sosiaaliantropologiaa kesäyliopistossa ja pyrin lukemaan sosiologiaa.

- Ei ole mitään sosialismia, sanoin, kun näin isän ilmeen.
- Mihin ammattiin sä sitte valmistut?
- Mä rupean tutkimusmatkailijaksi.

Sille me olimme nauraneet yhdessä, eikä enää aamuyöstä sivuttu äitiä, Olaa tai Maria.

- Mari oli pääsiäisenä mökillä, isä aloitti, kun ilmestyin tupaan. – Mää täältä asti näin, että kaikista niiren mökin ikkunoista tuli savua, ja lähriin katsoon. Siellä oli pelti savupiipun päällä, niin kun olin arvannukkin. Aarne oli syksyllä laittanu esteeksi, ettei linnut pääse tekeen pesää savupiippuun.
- Marilla on korkeenpaikankammo, sanoin.
- Jaa.

Sillon soi puhelin.

- Puhelin soi, sanoin, kun isä ei reagoanut millään tavalla.
Isä meni vastaamaan, oli niukkasanainen ja lasi luurin.
- Meneekö sunnuntain linjuri vielä kolmelta tästä? vaihdoin aihetta. – Mun pitää

olla kuudelta töissä ja käydä himassa vielä sitä ennen.

- Menee se. Oletko sää rakennuksella töissä vai missä sää olet?
- Kulosaaren kasinon patatiskissä, sanoin ja tarkkailin vaikutusta. – Mulla on joka toinen ilta töitä ja joka toinen vapaa. Saman verran saa liksaa kuin rakennukselta viime talvena. Ruoka on talosta, ja kokit lellii mua Tournedos- ja Chateaubriand-pihveillä niin, ettei mun tartte vapaapäivinä syödä ollenkaan.

Tuli epämukava olo siitä selittämisestä. Kerroin kuitenkin, kuinka ensin kannan valtavat kattilat yksi kerrallaan rappuset alas merenrantaan ja esipesen ne siellä ja kuinka kannan ne sitten takaisin keittiöön ja viimeistelen ne puhtaiksi. En kertonut, mitä teen kasinon puolalaiselle yökerholaulajattarelle ja mitä se tekee minulle työvuoron jälkeen, vaikka teki mieli lopettaa isän puheet Marista siihen paikkaan. Sen sijaan lähdin uimaan.

Isä tuli saattamaan linja-autolle. Halusin nyt mennä uutta tietä, omenapuiden ohi.

Ennen lähtöä olin käynyt vääntämässä puhelimen soittoäänen kovemmalle. Isä selitti joistain metsäkaupoista ja metsänparannuskaavailuista Jutilan Einon kanssa.

- Onko Jutilan Aili vielä hengissä? kysyin.
- Aili sai toissa kesänä pyykkirannassa syränkohtauksen. Ambulanssi ajo tuhatta ja sataa heinäseipäiren välistä tosta pellon poikki, mutta Aili oli jo kuollu. Aili aina niin tykkäs teistä, Olasta ja susta.

Omenapuut oli täynnä raakileita, ja tunsin suussa niiden happaman maun.

Linja-auto kaarsi uuden tien mutkasta pölypilvessä. Isä pysäytti sen ja ojensi minulle sitten pysäytyskäden, puristi lujaa ja pyysi tulemaan taas käymään. Lupasin tulla. Maksoin ruskeanaamaiselle kuskille, ja isä jäi vielä juttelemaan sen kanssa jalka linja-auton alimmalla portaalla. Sitten ovi meni kiinni.